

Лічэбнік

§ 56. Лічэбнік як часціна мовы: агульнае значэнне, марфалагічныя прыметы, сінтаксічная роля

346. Прачытайце тэкст. Чаму Віцебск называюць культурнай сталіцай Беларусі? Абгрунтуйце падзел тэксту на абзацы.

Славянскі базар

Культурнай сталіцай Беларусі Віцебск сталі называць яшчэ ў пачатку дзевяностых гадоў дваццатага стагоддзя. І гэта невыпадкова: тут **васямнаццатага** ліпеня тысяча дзевяцсот дзевяноста другога года ўпершыню расквітнеў валожкай Міжнародны фестываль мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску». **Тры** краіны^Ф — Беларусь, Расія і Украіна — выступілі арганізатарамі гэтага музычнага форуму.

фестываль

Спачатку фестываль знаёміў глядачоў з песеннай творчасцю славянскіх народаў. Але з часам на яго сцэне ўзняліся сцягі Кіргізіі, Літвы, Турцыі, Кіпра, Нідэрландаў, Грэцыі, Узбекістана, Швейцарыі і іншых краін.

Больш чым за **два** дзесяцігоддзі «Славянскі базар у Віцебску» набыў сапраўды велізарны маштаб. Штогод пэўныя дні на фестывалі прысвячаюцца музычнай культуры асобных народаў і краін (*Паводле Н. Гальяравіча, Н. Ванінай, Т. Сівец*).

Разгледзьце эмблему «Славянскага базару ў Віцебску». У якім сказе тэксту «схавана» інфармацыя пра сімвал фестывалю?

Якія з выдзеленых слоў адказваюць на пытанне колькі? і абазначаюць колькасць прадметаў?

Якія з выдзеленых слоў адказваюць на пытанні якога? якіх? і абазначаюць парадак прадметаў?

Са словамі якой часціны мовы спалучаюцца выдзеленыя словы?

Лічэбнік — гэта часціна мовы, якая абазначае лік, колькасць прадметаў або парадак прадметаў пры лічэнні.

Лічэбнікі абазначаюць лікі, калі ўжываюцца без назоўнікаў: *Восем плюс тры — адзінаццаць.*

У спалучэнні з назоўнікамі і займеннікамі лічэбнікі абазначаюць колькасць і парадак прадметаў пры лічэнні: *пяць гузікаў, дваццаць першае стагоддзе, нас было трое.*

347. Запішыце спачатку сказы, у якіх лічэбнікі абазначаюць лік, потым — колькасць прадметаў, пасля — парадак прадметаў пры лічэнні.

1. Мяцеліца гуляла трэці дзень (*А. Казлоў*). 2. Адчыніліся дзверы^м, і ўвайшлі два хлопцы (*К. Чорны*). 3. Дваццаць адзін дзеліцца на тры і на сем. 4. Гэта была ўжо другая трэніроўка (*А. Камароўскі*). 5. Сабака ўлёгся каля Ваневых ног, выцягнуў усе чатыры лапы (*П. Місько*). 6. Восем мінус шэсць — два.

Звярніце ўвагу!

Колькаснае значэнне маюць не толькі лічэбнікі, але і словы іншых часцін мовы: назоўнікі (што? *пяцёрка, дзясятка*), прыметнікі (які? *двайны, трайны*), дзеясловы (што зрабіць? *падвоіць, патроіць*) і інш.

Лічэбнікі можна запісаць словамі і лічбамі (*чатыры і 4, чацвёрты і 4-ы*), іншыя часціны мовы — толькі словамі.

348. Вызначце, да якіх часцін мовы адносяцца выдзеленыя словы.

1. Ніхто з нашай **чацвёркі** ні разу не пайшоў танцаваць (*І. Навуменка*). 2. З пакояў **першага** паверха далятаў да мяне гул галасоў, але слоў нельга было разабраць (*І. Шамякін*). 3. На вялікай паляне, акаймаванай маладым бярэзнікам^с, такавала каля **дзясятка** цецерукоў (*М. Паслядовіч*). 4. Хлопчык, выстаўляючы **два** ніжнія зубкі, засмяяўся, давольны (*В. Адамчык*). 5. Дзесь там, за ляском, шчоўкнуў **адзіночны** выбух ці стрэл (*В. Быкаў*).

Выпішыце сказы, у якіх ужыты лічэбнікі. Што яны абазначаюць?

Да выдзеленых назоўнікаў і прыметніка падбярыце аднакаранёвыя лічэбнікі. Запішыце.

У сказе лічэбнік можа быць:

- дзейнікам: *На ложку, на падушцы поруч з Анютаю, ляжаць дзве спавітыя лялькі* (А. Васілевіч);
- выказнікам: *Агульная даўжыня Заходняй Дзвіны — тысяча дваццаць кіламетраў*;
- азначэннем: *А на вузенькіх вулачках горада спяшаецца дзяўчынка гадоў дзесяці* (С. Тарасаў);
- дапаўненнем: *Неўзабаве Кастусь убачыў двух мужчын* (А. Якімовіч);
- акалічнасцю: *Змены ў лесніковым жыцці адбыліся гадоў праз дзесяць* (І. Чыгрынаў).

Спалучэнне лічэбніка, які абазначае колькасць прадметаў, з назойнікам з'яўляецца адным членам сказа: *Біліся два цецерукі* (М. Паслядовіч).

349. Спішыце сказы. Падкрэсліце лічэбнікі (спалучэнні лічэбнікаў з назойнікам) як члены сказа.

1. Вось і першы сонечны прамень бліснуў, пазалаціў калодзежны журавель, перакінуўся на старую ліпу (М. Лынькоў).
 2. Віка вынырнула з метро^м і праз хвілін дзесяць была ля стадыёна (А. Камароўскі).
 3. У кашальку я нашў дзве квітанцыі на атрыманне фотакартак (А. Васілевіч).
 4. Адзін прыклад здаўся асабліва цяжкім бадай што ўсяму класу (К. Чорны).

350. Устаноўце адпаведнасць паміж фразеалагізмамі і іх значэннямі.

1) адзін бок медаля;	а) 'так падобны адзін да аднаго, што не адрозніш';
2) адзін крок;	б) 'знешняя, відавочная частка якой-небудзь справы';
3) на адзін твар;	в) 'адначасова, разам (гаварыць, крычаць)';
4) у адзін голас.	г) 'не так далёка, вельмі блізка'.

З двума фразеалагізмамі (на выбар) складзіце і запішыце сказы. Зрабіце іх сінтаксічны разбор.

351. Прачытайце тэкст. Дайце яму загаловак, які перадаваў бы тэму тэксту.

Сядзіба, у якой рус..кі мастак Іл..я Рэпін жыў у канцы дзевятнацатага — пачатку дваццатага стагод..я, знаходзіцца за шаснаццаць кіламетраў на поўнач ад Віцебска^м. Мастак набыў яе ў тыс..ча восемсот дзевяноста другім годзе, пасля таго як прадаў адну са сваіх карцін рус..каму імператару Ал..ксандру Трэцяму.

У Здраўнёве жыў не толькі сам Рэпін, але і яго дзеці, унукі. З двухтыс..чнага года тут можна пабачыць рэпінскія акварэлі, малюнкi, два абразы, напісаныя для ц..рквы, а таксама ф..таздымкі, рукапісы, кнігі, лісты (*Паводле Н. Гальпяровіча, Н. Ванінай, Т. Сівец*).

восемсoт

Спішыце тэкст, устаўляючы, дзе трэба, прапушчаныя літары.

Пазначце літарай **к** лічэбнікі, якія абазначаюць колькасць прадметаў, літарай **п** — лічэбнікі, якія абазначаюць парадак прадметаў пры лічэнні.

Жыццё і творчасць якіх вядомых мастакоў звязаны з Віцебшчынай?

§ 57. Лічэбнікі колькасныя і парадкавыя

352. Перанясіце табліцу ў сшытак і запоўніце яе, упісаўшы прыведзеныя ніжэй словазлучэнні.

Лічэбнікі абазначаюць			
цэлыя лікі	частку ад цэлага ліку	сукупнасць прадметаў	парадак прадметаў
<i>пяць метраў...</i>	<i>тры пятыя шляху...</i>	<i>сямёра птушанят...</i>	<i>другі тайм...</i>

Пятая серыя, шэсць месяцаў, трое коней, дзве трэція атрада, дванаццаць авечак, сямнаццатая старонка, сорок сем спартсменаў, адна восьмая пірага, пяцёра лыжнікаў.

У залежнасці ад значэння і граматычных прымет лічэбнікі падзяляюцца на колькасныя і парадкавыя.

Колькасныя лічэбнікі абазначаюць лік або колькасць прадметаў і адказваюць на пытанне **к о л ь к і**? Да колькасных лічэбнікаў адносяцца: